

חרב ד"ר מאיר הרשקוביץ
בחקליון ג. י. (עכשיו בירושלים)

החדשים בישראל — משמעות שמותיהם ומספרם הערות ללוח דלהלן שבתח המאמר :

(א) האותיות (פ, מ) אשר בסוגריים — בטור החמישי של חדש אדר — מציינות: פ=פשוטה, שנה בת שנים עשר חדש, מ=מעוברת, שנה בת שלשה עשה חדש (ועיין בספר חזון למועד, מר' ישראל דוד מרגליות-יפה, פרעסבורג תר"ג, עמו' טו ב, טז א).

(ב) כל אדר הסמוך לניסן, בין בשנה פשוטה ובין בשנה מעוברת, ראש-חדש שלו הוא תמיד בימי זבד"ו. ור"ח אדר ראשון בשנה מעוברת יחול תמיד בימי זבד"ה.

(ג) לשם לב שבספרי עזרא ונחמ' נזכרים החדשים אך ורק בשמות ולא במספרים.

(ד) השמות: זיו, איתנים, בול — נמצאים רק במלכים א', בהקשר לבנין הבית הראשון. אצל כל שם נמצא גם מספרו הסדורי: השני, השביעי, השמיני. לשם לב שבמלכים א' ו לו, לח ושם ח ב, נזכר השם ירח לפני שלשת השמות הללו, ורק במ"א ו א כתוב: "בחדש זיו".
(ה) השם תמוז, שבספר יחזקאל, קובע פרשה לעצמו ויתבאר באריכות להלן.

(ו) החדש אב (מנחם-אב) שבלוח שלנו נזכר בכתבי הקדש רק במספרו הסדורי (במדבר לג לח; מ"ב כה ח; ירמיה א ג, כח א, נב יב; יחזקאל כ א; זכריה ז ג, ה ושם ח יט; עזרא ז ח, ט; דברי הימים א' כו ח).

(ז) סימני השאלה שאחרי שמות השבטים (=דן, נפתלי, גד, אשר, בנימין) מראים על חילוקי דעות בהתאמת שמות השבטים הללו למזלות ידועים (=מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דגים) כי ישנם שמחליפים את דן — בבנימין, את גד — בנפתלי, ואת אשר — בגד. עיין ע"ז בסדור בית יעקב, מר' יעקב עמדין (=יעב"ץ) עמודים: רכא א, רסח ב, רעג ב, שי א, שיב א, שטו א, שיז ב, שסז א, שסח א, שסט ב, שעא א, שעה א).

(ח) על השלוב של השבטים במזלות ובחדשים עיין במדבר רבה יד יח: "...שנים עשר כנגד י"ב מזלות וכנגד שנים עשר חדשים לחמה ושנים עשר חדשים ללבנה וכנגד שנים עשר שבטים" (בדברי רבי פנחס בן יאיר על חנוכת המשכן על ידי שנים עשר הנשיאים). עיין גם בילקוט שמעוני, לישעיה, ת"ע: "אמר לה הקב"ה (=לכנסת ישראל): בתי, י"ב מזלות בראתי ברקיע כנגד י"ב שבטים". ועיין ברמב"ן, הוצ. שעוועל, בדברים לג, ו, ובציוניו שם. ועי' מס. סופרים, היגר, יט ח.

(ט) כל שמות החדשים הנזכרים בכתבי הקודש (=ניסן, סיון, תמוז, אלול, כסלו, טבת, שבט, אדר) מרוכזים באלו הספרים שנכתבו בתקופות: (1) גלות בבל (יחזקאל), (2) שיבת ציון (זכריה), מלכות אחשורוש (מגלת אסתר), (3) העליה השניה (עזרא ונחמ''). בחמשת חומשי התורה וכן בספרי הנבואה של תקופת המשכן והבית הראשון נמצאים רק מספרים סדוריים ללא כל שמות (מחוץ לשלשת השמות שבמלכים א', שאינם בלוח שלנו).

החדשים לפי המספריים (מ) והשמות (ש).

שמות החדשים:	המקורות בכחבי-אקדש:	המולות:	חשבים:	ר"ח חל בימי:	מלא:	חסרו:
(א) ניסן	אסתר ב ז (מ-ש) (ש)	סלה	ראובן	אבה"ז	30	-
(ב) זיו (=איר)	מ"א ו א ושם ו לז (ש-מ) (ש)	שור	שמעון	בנה"ז	-	29
(ג) סיון	אסתר ח ט (מ-ש)	תאומים	לוי	אבה"ו	30	-
(ד) חסון	יחזקאל ח יד (? ?)	ססן	יהודה	אבה"ו	-	29
(ה) אב (מנחם)	נזכר בחנ"ך רק במספרו	ארי	יששכר	בדו"ז	30	-
(ו) אלול	נחמי' ו שו (ש)	בזולח	זבולון	אבה"ו	-	29
(ז) ירח-האיתנים (=חזרי)	מ"א ח ב (ש-מ)	מאזנים	דן	בנה"ז	30	-
(ח) בול (=מרחשוון)	מ"א ו לח (ש-מ)	עקרב	נפתלי	בדה"ז	30-29	
(ט) כסלו	זכרי' ז א נחמי' א א (מ-ש) (ש)	קשת	גד	אבה"ו	30-29	
(י) טבת	אסתר ב טז (מ-ש)	גדי	אשר	אבה"ו	-	29
(יא) שבט	זכרי' א ז (מ-ש)	דלי	יוסף	בגדה"ז	30	-
(יב) אדר	אסתר ג ז, יג שם ח יב, ט א שם ט טו, יז, יט, כא עזרא ו טו (מ-ש) (מ-ש) (ש) (ש)	דגים	בנימין	זכד"ו (ט) זבד"ח (ט)	30-29	

הצד ההלכתי וההשקפתי הקשור במספרים ובשמות של החדשים

(א) ירושלמי ראש השנה פ"א ה"ב:

„...דא"ר חנינא שמות חדשים עלו בידם מכבל, בראשונה בירח האיתנים, שבו נולדו אבות מתו אבות נפקדו אמהות; בראשונה בירח בול, שבו העלה נובל והארץ עשויה בולות בולות, שבו בוללים לבהמה מן הבית; בראשונה בירח זיו, שבו זיוו של עולם, הצמחים ניכרין והאילנות ניכרין — מיכן והילך ויהי בחדש ניסן שנת עשרים (נחמי' ב א), ויהי בחדש כסלו שנת עשרים (שם א א), בחדש העשירי הוא חדש טבת (אסתר ב טז), עכ"ל הירושלמי.

(ב) ועיין בתרגום הארמי למלכים א':

מ"א ו לו — זיו = זיו נצניא.

שם ו לח — בול = מיסף אביא.

שם ח ב — ירח האיתנים = ירחא דעתיקא דקרן ליה ירחא קדמא

בחגא וכען הוא ירחא שביעאה.

ג) והנה במ"א ח, ב מדובר על החג (=חג הסוכות), והתרגום הארמי אומר שהעתיקא (=הקדמונים) קרו לחדש הזה קדמאה, וכעת הוא החדש השביעי. בזה הכריע המתרגם כשיטת רבי אליעזר (ראש השנה יא א) הסובר שבתשרי נברא העולם, בנגוד לרבי יהושע האומר שבניסן נברא העולם, וכמו שהעיר כבר ע"ז הרד"ק (בראשית ז יא): "ונראה שהקדמונים, מבריא את העולם עד הנה, היו קוראים חדש תשרי=חדש ראשון בשנה, כי בו נברא העולם, ומשיצאו ישראל ממצרים נקרא לישראל ניסן חדש הראשון ותשרי חדש השביעי, כי כן כתוב (שמות יב ב) החדש הזה לכם ראש חדשים, אחר שאמר לכם נראה כי לשאר האומות לא היה ניסן ראש חדשים", עכ"ל. ועיין במכילתא, הוצ. רמא"ש, פרשה א', וגם בדברי הרד"ק למ"א ח ב.

ד) לשים לב לעובדה שהירושלמי מדבר על שלשת החדשים (השני, השביעי והשמיני) שבראשונה נקראו (זיו, ירח האיתנים, בול) ואח"כ נשתנו שמותיהם. אך במקום לתת את השמות החדשים שקבלו (אייר, תשרי, מרחשון) הביא את ניסן, כסלו, טבת, הנזכרים בנחמ' ובמגלת אסתר, שהם הראשון, התשיעי והעשירי. ומעניין לציין שהחדשים אייר, תשרי ומרחשון אינם נזכרים בשמות אלו בשום מקום בתנ"ך. וע' ראש השנה ז א, תוס' ד"ה מדברי קבלה. ה) כמו כן מעניין לציין שההסבר שניתן בירושלמי לשלשת השמות הקדומים אינו מעור אחד: החדשים זיו, בו נקראו ככה בהתאם לתקופות השנה: אביב, סתו, ואילו ירח האיתנים נקרא על שם המאורעות שקרו לאבות ואמהות האומה. לפי אברהם עפשטיין (מקדמוניות היהודים, כרך ב', עמוד כב) נמצאו השמות זיו, בול גם אצל הצורים, ובזה מסתבר ששני השמות האלו נזכרים בבנין הבית הראשון שהצורים עבדו ביחד עם היהודים (מ"א ה כ, לב).

ו) עפשטיין (מקדמוניות היהודים, שם) העתיק מהמלון האשורי של נאָרריס (Norris, Assyrian Dictionary 1.50) את הרשימה של החדשים הבבליים, המתאימה כמעט ברובה לשמות החדשים הנמצאים בלוח שלנו היום, בהתאם לדברי הירושלמי (ראש השנה א ב), שהשמות עלו בידם מבבל:

Ni-sa-an-nu	ניסן
Ai-ru	אייר
Si-va-nu	סיון
Du-vu-zu	תמוז
A-bu	אב
U-lu-lu	אלול
Tas-ri-tu	תשרי
A-ra-ah-sam-na	מרחשון
Ki-si-li-vu	כסלו
Ti-bi-tu	טבת
Sa-ba-tu	שבט
Ad-da-ru	אדר
Arhu ma-ak-ru-sa	ואדר
ADDARU	

1224567

(ז) עלינו עוד לקבוע את כוונת הירושלמי במלה „בראשונה“. לפי ההסבר לירח האיתנים יוצא שהשתמשו בשם הזה רק אחרי תקופת האבות והאמהות ולא לפני כן. ואם התאריך הזה יתאים גם לשמות זיו, בול, אז יש מקום לאמר שהחל בתקופה שאחרי האבות ובמשך תקופת הבית הראשון השתמשו בשמות לכל החדשים, כי הרי הירושלמי קובע שרק בכתבי הקדש שבתקופת הבית השני השתמשו בשמות החדשים שעלו בידם מבבל.

(ח) מדברי הרד"ק, הנ"ל, יוצא שמבריאת העולם עד יציאת מצרים היו קוראים לחדש שבו נברא העולם ראשון, ואחרי יציאת מצרים נקרא החדש שבו יצאו ממצרים ראשון. והשמות תשרי וניסן שהרד"ק הזכיר, הם על שם מה שנקראו אח"כ, כאשר יצאו מבבל, וכדברי הירושלמי. ועיין במכילתא דר"י, הוצ. רמא"ש, מסכתא דפסחא סוף פרשה א' ובפירוש הרד"ק למ"א, שם. והשנוי מראשון לבריאת העולם לראשון מיציאת מצרים הוא מבוסס על הפסוק: החדש הזה לכם — לכם, לא מנה בו אדם הראשון!
(ט) שיטת הרמב"ן.

בשמות (יב ב) — הוצ. הרב שעוועל — כתב הרמב"ן: „וטעם החדש הזה לכם ראש חדשים, שימנו אותו ישראל חדש הראשון, וממנו ימנו כל החדשים שני ושלישי עד תשלום השנה בשנים עשר חדש, כדי שיהיה זה זכרון בנס הגדול, כי בכל עת שנזכיר החדשים יהיה הנס נזכר, ועל כן אין לחדשים שם בתורה אלא יאמר בחדש השלישי (שמות יט א), ואומר ויהי בשנה השנית בחדש השני נעלה הענן (במדבר י יא), ובחדש השביעי באחד לחדש וגו' (שם כט א), וכן כלם.

„וכמו שתהיה הזכירה ביום השבת במנותינו ממנו אחד בשבת ושני בשבת, כאשר אפרש (שמות כ ח), כך הזכירה ביציאת מצרים במנותינו החדש הראשון והחדש הב' והשלישי לגאולתינו, שאין המנין הזה לשנה, שהרי תחלת שנותינו מתשרי, דכתיב (שם לד כב) וחג האסיף תקופת השנה, וכתוב (שם כג טז) בצאת השנה, אם כן כשנקרא לחדש ניסן ראשון ולתשרי שביעי, פתרונו: ראשון לגאולה ושביעי אליה. וזה טעם ראשון הוא לכם, שאיננו ראשון בשנה, אבל הוא ראשון לכם, שנקרא לו לזכרון גאולתינו.

„וכבר הזכירו רבותינו זה הענין ואמרו (ירושלמי ראש השנה א ב): שמות חדשים עלו עמנו מבבל, כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו, והסבה בזה כי מתחלה היה מנינם זכר ליציאת מצרים, אבל כאשר עלינו מבבל ונתקיים מה שאמר הכתוב (ירמ' טז יד, טו; כג ח): ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בני ישראל מארץ צפון, חזרנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל, להזכיר כי שם עמדנו ומשם העלנו הש"י. כי אלה השמות ניסן אייר וזולתם שמות פרסיים ולא ימצא רק בספרי נביאי בבל ובמגלת אסתר, ולכן אמר הכתוב (אסתר ג ז): בחדש הראשון הוא חדש ניסן, כמו הפיל פור הוא הגורל — דהיינו כמו שהפסוק בעצמו מסביר את המלה פור = גורל, ככה ג"כ מסביר שקראו לחדש הראשון בשם ניסן, המעתיק — ועוד היום הגוים בארצות פרס ומדי כך הם קוראים אותם ניסן ותשרי וכלם כמונו. והנה נזכיר בחדשים הגאולה השנית, כאשר עשינו עד הנה בראשונה“. עכ"ל הרמב"ן.

(י) ברור שמה שהרמב"ן כותב: "כי מתחלה לא היו להם שמות אצלנו", היינו מתקופת יציאת מצרים, ולא מבריאת העולם, כי הרי הוא אומר תיכף אח"כ: "והסבה בזה כי מתחלה היה מנינם זכר ליציאת מצרים". גם יש מעט ראייה במה שכתב אחרי כן: "חזרנו לקרא החדשים בשם שנקראים בארץ בבל", כי המלה חזרנו מרמזת שכבר לפני כן השתמשו בשמות, דהיינו לפני תקופת יציאת מצרים, ואולי זה יתאים לירושלמי, כמו שהעירותי על זה בעמוד ד אות ז. אך כל זה עדיין צריך עיון. כמו כן לא הזכיר הרמב"ן בפירוש שגם אחרי הגאולה השנית מבבל הצטרכו להזכיר את גאולת מצרים בהקשר לחדשים, דהיינו להזכיר גם את המספרים וגם את השמות. אך דבריו מפורשים יותר במקום אחר, ואצטט את כל דבריו משם.

(יא) ואלו דברי הרמב"ן בדרשתו לראש השנה (כתבי הרמב"ן, הוצ. שעוועל, ח"א, עמ' רטו-רטז): "... כי מנהג התורה שימנו הימים והחדשים למצות, שהרי שבעת ימי השבוע אין להם שם בישראל, ובשאר האומות כל אחד שמו עליו, כגון הנוצרים קורין אותם על שם שבעת כוכבי לכת כנצ"ש חל"ם (= כוכב, נוגה, צדק, שבתאי, חמה, לבנה, מאדים) ... אבל בישראל אין להם שם, אלא שקורין אותם לשם מצות שבת, ואומר אחד בשבת, שני בשבת, כדי שנזכור השבת בכל יום, וזהו פשוטו של מקרא שאמר זכור את יום השבת (שמות כ ח), שנזכור אותו תמיד בכל הימים. וכך אמרו רז"ל במכילתא (הוצ. רמא"ש סט א): ר' יצחק אומר לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת, כלומר כל הימים תהא מונה אליו וממנו, ועל כן לא קראו להם לא שם עצם ולא שם תאר כלל, אלא לשם שבת הם נקראים.

"וכן החדשים לא היה להם שם בתורה ולא בישראל, אבל היו ישראל אומרים כמו שהתורה אומרת בחדש הראשון... ופירשו בחודש הראשון לגאולתנו ממצרים, וזהו פירוש ראשון הוא לכם... ואילו השמות שאנו קורין להם ניסן, אייר, סיון, שמות פרסיים הם ולא תמצא אותם לא בתורה ולא בנביאים אלא בכתבי הקדש הנעשים בבבל, ולא בימי מלכות בבל עצמה, שאינם בספר דניאל, אלא לאחר שתפסו הפרסיים הזכרו כן בספר עזרא ובדברי זכרי', נביאי בבל. ובמגילת אסתר מזכיר אותם... והענין הזכירוהו רבותינו, אמרו בבראשית רבה (הוצ. טהעאדאר-אלבעק, פרשה מח ט, עמ' 485, ירושלים תשכ"ה) וכן בירושלמי (ר"ה א ב): שמות חדשים עלו עמנו מבבל, כלומר שמתחילה לא היו להם שמות בישראל עד שיצאנו מבבל והעלינו השמות משם, והסבה בזה לפי שמתחילה נצטוונו למנותם בזכרון גאולת מצרים, וכשיצאנו מבבל ונצטוונו לא לאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון, חזרנו לקרות חדשינו לגאולת צפון, ולא שנשנה השמות הראשונים ונשכח גאולת מצרים, אבל שנצרף שם שמות בבל, להודיע ולזכור ששם עמדנו ומשם הוציאנו ה'. וכל זה נתחדש ביציאתנו ממצרים, אבל קודם לכן החדשים הנזכרים בתורה כגון במבול... הנמנים שם אינן אלא למנין השנים, והראשון הוא תשרי, שהוא ראש השנה לזרע וקציר, וממנו כולם, שכבר הסכימו הכל לדעת רבי אליעזר (=שבתשרי נברא העולם)... ומה שאמר הכתוב בירח זיו, בירח בול, בירח האיתנים, שמות תואר הם שהכתוב מזכירם בהן, וכן חכמים דורשים אותן בירח שנולדו

בו איתני עולם וזיותני עולם (ראש השנה יא א), ולא היו נקראין בפי העם אלא ראשון ושני... "עכ"ל. ועיין ברמב"ן בבראשית ח ה.
(יב) מדברי הרמב"ן בדרשתו יוצא:

- (1) שמנהג התורה שימנו הימים והחדשים למצוות.
- (2) כמו שמקיימים בימים את המצוה של זכור את יום השבת, כך מקיימים במספר החדשים את המצוה של ראשון הוא לכם.
- (3) הוא משתמש בבטוי "ונצטוינו" גם ביחס לזכרון גאולת מצרים וגם ביחס לגאולת בבל. זאת אומרת שדברי הנביא ירמי' הם גם כן צווי.
- (4) שהשמות שעלו בידם מבבל הם צרוף לשמות הראשונים (=דהיינו למספרים), ועל ידי זה תזכרנה שתי הגאולות. ממילא הפירוש בדברי ירמי' יהיה: שלא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל ממצרים לבר, אלא יצרפו לזה גם את חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון. או שידגישו יותר את הגאולה השניה וע"כ היא תזכר בראשונה ואליה יצרפו גם את זכרון גאולת מצרים, על דרך התוספתא ברכות א: "לא שתיקק יציאת מצרים מהם אלא שתהא מצרים מוסיף על המלכויות, מלכויות עיקר ומצרים טפילה" (הערת הרב המהדיר לדרשת הרמב"ן, עמו' רטז).

- (5) בכל אופן זכרון יציאת מצרים הוא יסוד למצוה של ראשון הוא לכם לחדשי השנה, דהיינו למנות החדשים מניסן, שבו נגאלו ממצרים, וע"כ אין שם לחדשים רק מספרים, כי רק על ידי המספרים מודגשת הזכירה. לפי זה זכירת החדשים במספרים היא מהווה את המצוה. ולפי הרמב"ן בדרשה שלו יוצא מפורש שהמצוה הזאת בתקפה עומדת גם אחרי הגאולה השניה.
- (6) לפי זה אם לא הזכירו את המספר אלא את שם החדש, ממילא אין שום היכר שמונים לזכרון הגם של מצרים, לא יצאו ידי חובת המצוה, שהרי בדברי הרמב"ן כתוב שנצטוינו למנותם מניסן לזכרון גאולת מצרים.
(ג) שיטת רבי יוסף אלבו.

רבנו הרמב"ם כתב בהקדמתו לפרק חלק, ביסוד התשיעי, בזה"ל:
"ההעתק והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא הש"י לא מזולתו ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה, שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו (דברים יג א) וכבר בארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בפתיחת זה החבור", עכ"ל. היסוד הזה מעיד על נצחיות התורה, שלא תשתנה בשום פעם, כי התורה היא תמימה, והדבר השלם אי אפשר להוסיף עליו או לגרוע ממנו, כי כל הוספה וגרעון היו מראים על אי-שלמות (מורה נבוכים ח"ב, פל"ט). נצחיות התורה היא, איפוא, אחד מעיקרי הדת.

אלבו (ספר העקרים, מאמר שלישי, סוף פרק י"ד) טוען: "כי הכתוב לא יזהיר אלא שאנחנו לא נוסיף ולא נגרע מדעתנו על המצוות, אבל מה המונע שלא יהיה הוא יתברך מוסיף או גורע כשתגזור חכמתו יתברך?" ואין זה מהווה לדעתו שנוי או חסרון בחוק התורה, "כי הוא כשנתן התורה ידע שהנהגה ההיא תספיק עד הזמן ששערהו חכמתו... וכשיגיע הזמן יצוה בהנהגה השנית, ואף אם ישנה דברים הפך ההנהגה הראשונה כך היה מסודר אצלו בתחלה" (שם באמצע פרק י"ג).

ובשיטתו זאת הוא כתב (שם בפרק ט"ז) בזה"ל: „וכן מצינו בימי עזרא שבטלו מנין החדשים מניסן, שהיו מונין כן כפי משפטי התורה לפי שכתוב החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה, והיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל... ואין לחדשים שמות במשפטי התורה, אבל ראוי שיהיה שמם שני, שלישי, רביעי, חמישי, ששי, שביעי לניסן זכר ליציאת מצרים... וכאשר עלו מבבל ראו לעשות זכר לגאולה השנית ועשו זה בשני דברים. האחד שהניחו כתב עברי ובחרו להם כתב אשורי, זכר שגלו אל אשור ונגאלו משם... וכן עשו דבר אחר זכר לגאולה השנית והוא שהניחו מלמנות מנין החדשים מניסן, כמו שהיו רגילין למנות זכר ליציאת מצרים, וחזרו למנות מנין אחר לחדשים, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל שמות החדשים עלו עמהם מאשור, כלומר שהיו מונין החדשים בשמותם: תשרי, מרחשון, כסלו, כמו שהיו מונין אותם באשור, זכר לגאולה השנית, ולא שני שלישי רביעי כאשר בתחלה, וכן כתב הרמב"ן ז"ל בפרשת בא אל פרעה. ונראה מזה כי הם הבינו שצווי מנין החדשים היה זמני, ר"ל כל עוד שתמיד הגאולה ההיא, אבל אחר שגלו שנית ונגאלו משם, ונצטוו ע"י ירמיה... ראוי להניח המנין הראשון שהיה זכר ליציאת מצרים וחזרו למנות מנין אחר מתשרי לשנות העולם, והשאירו שמות החדשים שעלו עמהם מאשור זכר לגאולה השנית, כי הבינו שצווי מנין החדשים מניסן היה זמני ולא צווי נצחי, אע"פ שלא נזכר בו זמן". עכ"ל.

ואח"כ כתב שם (באמצע פרק י"ט): „ומה ששמעו ישראל לירמיה לבטל מנין החדשים מניסן כמו שאמרו, אפשר שעשו כן משום דאשכחו קרא ודרשו...”

(יד) מדבריו יוצא:

(1) שהמצוה הראשונה שניתנה לישראל במצרים היתה למנות לפי החדש הראשון, שבו יצאו ממצרים, כדי לזכור את הנס, וזה מבוסס על הפסוק: ראשון הוא לכם לחדשי השנה.

(2) המצוה הזאת נתבטלה בימי עזרא, על יסוד הנבואה של ירמיה.

(3) מדברי ירמיה הבינו שהמצוה הזאת ניתנה רק לזמן ידוע. הצווי הזה לא היה נצחי.

(4) תקף זכירת הגאולה הראשונה נמשך רק עד שתבוא זכירת גאולה אחרת, וכך עלתה — לדעתו — במחשבה תחלה.

(5) לפי דעתו גם הרמב"ן חשב ככה. מזה ברור שלא ראה את דרשת הרמב"ן לר"ה.

(ט) דברי ר"י אלבו הם בנגוד לדברי חז"ל (שבת קד א והמקבילות) שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, או בלשון הירושלמי (מגילה א ה) אין נביא אחר עתיד לחדש לכם דבר מעתה. ועם כל מאמציו להסביר את שיטתו (בפרקים יג"ט, ועיין גם ש. ב. אורבאך, עמודי המחשבה הישראלית, ב, עמ' 198-199) לא עלה בידו לבססה! ועיין בתורת נביאים, למהר"ץ חיות, פרק י"ב, ובאגרת בקרת שלו, זלקווא ת"ר, עמוד ב', שגם הוא הלך בנתיבותיו.

(טז) האברבנאל לשמות יב ב, אחרי שהביא את דברי הרמב"ן, הסביר ככה: „...ונראה לי שלא עברו בזה על מצות החדש, לפי שגם הם לא נמנעו

מלקרוא את החדשים ראשון ושני במספרם, כמו שצותה תורה, אבל (=אלא) מלבד זה כנו את החדש באותו כנוי שהיו מכנים אותו בבבל... " המספרים
 הרי שהאברבנאל הבין את דברי הרמב"ן בפרשת בא כמו שהרמב"ן הרחיב את דבריו בדרשה שלו לראש השנה, שצרפו את השמות אל המספרים, וככה נזכרו שתי הגאולות.

(יז) אך את הפסוק בירמיה לא באר האברבנאל לא כדברי הרמב"ן ובוודאי לא כדברי ר' יוסף אלבו. לדעת האברבנאל לא צוה הנביא ירמיהו שום דבר לעם, אלא תאר לפנייהם את הגאולה השנית מבבל, שתהיה כל כך עצומה, שאם מי שהוא ירצה להשבע, אזי לא ישבע יותר כמו שהיו רגילים להשבע מאז שיצאו ממצרים, אלא ישבע בגאולת בבל, כמפורש יוצא מדבריו: "רוצה לומר שתהיה הגאולה העתידה כ"כ גדולה ועצומה בנפלאותיה יותר מגאולת מצרים, שלא ישבע הנשבע בימים ההם בחי ה' וגו' אלא חי ה' אשר העלה ואשר הביא..." המספרים

לפי זה יוצא שהנביא תאר את התלהבות העם בגאולה השניה מבבל, וגודל הגס ההוא שמש יסוד להתלטת אנשי כנסת הגדולה הכלולה בדברי הירושלמי ראש השנה פ"א ה"ב, הנ"ל, ששמות החדשים עלו בידם מבבל.
 (יח) ובספרו ראש אמנה טייל האברבנאל ארוכות בבעיה של נצחיות התורה. אחרי שהביא בפרק הראשון את י"ג עקרי אמונה של הרמב"ם, ואחרי שהביא בפרקים שאח"כ את הטענות השונות של ר' חסדאי ב"א קרשקש ושל ר"י אלבו (תלמיד ר' חסדאי) נגד הגדרת העיקרים של הרמב"ם, נכנס בעבי הקורה של הבעיה על נצחיות התורה, ובפרק י"ג הוכיח בהרבה ראיות שהאמונה באי-השתנות התורה אינה כפי שהבינה ר"י אלבו (=שבני ישראל לא יוסיפו ולא יגרעו), אלא שהאמונה היא שהקב"ה בכבודו ובעצמו לא ישנה אותה, כי כאשר ניתנה היתה בתכלית השלמות, שתתאים לכל הדורות.

(יט) גם רבי יעקב בן ר' שלמה אבן חביב, בהכותב לעין יעקב שלו, בפ"ק דמגילה, הכה את ר"י אלבו על קדקדו בדברים מאד חריפים. הוא טען שקריאת השמות של החדשים, כמו שעלו בידם מבבל, אינה כל סתירה למנין החדשים מניסן ע"פ המספרים, כי גם בתקופת הבית הראשון היו יכולים לקרוא לחדשים בשמות, אך נזהרו על ידי הפסוק ראשון הוא לכם לחדשי השנה, שלעולם יחשבו לניסן ראשון ולאייר שני, לאפוקי שלא יעשו מתשרי ראשון וממרחשון שני, וממילא הוספת השמות אינה סותרת שום דבר, והוא מביא שם דוגמה להסברה: הרי שרצה להודיע מה שקרה בחדש סיון שבשנת רנ"ה לבריאת העולם, אסור לו לאמר בחדש התשיעי שבשנת רנ"ה, אלא יאמר: שנת רנ"ה לבריאת העולם בחדש השלישי, סתם, ואז יובן לכל שכוונתו במנין השלישי ליציאת מצרים.

(כ) ובעקבותיו הלך ר' משה ן' חביב, בספרו גט פשוט על הלכות גטין, סימן קכ"ו ס"ק ל"ה, שהביא את תמצית דבריו בזה, והמסקנה היא ברורה שבכל פעם שמזכירים מנין בהקשר לחדשים, המנין הזה מוכרח להיות מניסן ולא מאיזה חדש אחר.

(כא) מדברי הרמב"ן, האברבנאל ומהר"י ן' חביב יוצא שקיימת מצות עשה מה"ת למנות את החדשים מחדש ניסן, על ידי המספרים. מצות עשה

זאת מבוססת על הפסוק בשמות יב ב: „החדש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם לחדשי השנה“, שחלקו הראשון (=החדש הזה לכם ראש חדשים) מהוה את מצות-עשה של קדוש החדש ועבור שנים, וחלקו השני (=ראשון הוא לכם לחדשי השנה) מהוה את מצות-עשה של מניית החדשים מניסן. וגם ר"י אלבו מודה שהמצוה הזאת ניתנה לנו בהקשר לגאולת מצרים, אלא שלפי הרמב"ן וסייעתו הוסיפו אל המספרים גם את השמות, בכדי להזכיר את שתי הגאולות, ולפי ר"י אלבו החליפו את המספרים בשמות. לפי הרמב"ן ודעימיה מצות-עשה זאת של מניית החדשים מניסן היא נצחית וקיימת גם בזמננו, ולפי ר"י אלבו נתבטלה המצוה הזאת בתוקף הנבואה של ירמיה הנביא, ובמקומה באה מניית חדשים אחרת, דהיינו במקום המנייה מניסן באה המנייה מתשרי, ולפי שמות החדשים שעלו עמהם מבבל.

כב) הרה"ג ר' ירוחם פישל פערלא, בפירושו על ספר המצות לרס"ג, עשה נז, תמה (ח"א, 472) על הרמב"ן שלא מנה את המצוה הזאת במספר העשין. הלא הרמב"ן סובר שאם שני ענינים נכללים בדבור אחד גמנים לשתי מצוות (השגות הרמב"ן לספר המצוות של הרמב"ם בשרש ראשון ותשיעי), ואם כן בשמות יב ב ישנן שתי מצוות שונות, קדוש החדש ועבור שנים בחלק הראשון, ומניית החדשים מניסן בחלק השני, כנ"ל, ועל הרמב"ן היה להכניס את המצוה הזאת (=מניית החדשים מניסן) במנין המצוות! — אגב יש לציין שישנה מחלוקת הראשונים אם קדוש החדש ועבור השנים הם בכלל מצוה אחת (שיטת רס"ג והרמב"ם), או הם יתפרדו לשתי מצוות (הבה"ג והרמב"ן) — ועיי"ש גם בעמוד 476 בנתוח דברי הרמב"ן.

כג) כמו כן קשה בדברי הרמב"ן, שמדבריו בדרשה הנ"ל יוצא שנצטוינו לקרא את שמות החדשים בשמות שעלו בידם מבבל, ממילא אם קורא להם בשמות אחרים עובר על מצות עשה מדברי קבלה, כמו שעובר על מ"ע מה"ת אם אינו מונה מניסן! ואף אחד מהראשונים לא הזכיר את זה (שם עמוד 478).

כד) והנה בכתבי הקדש שנכתבו בתקופת הבית השני אנו רואים שלפעמים נזכרים המספרים ביחד עם השמות (זכרי' א ז, ז, א; אסתר ב טז; ג ז, יג; ח ט, יב; ט א), לפעמים השמות בלי המספרים (עזרא ו טו; נחמי' א א, ב א, ו טו; אסתר ט טו, יז, יט, כא) ולפעמים המספרים בלי השמות (חגי א א, טו; ב י; זכרי' א א; ז ג, ה; ח יט; עזרא ג א, ח; ו יט; ח לא; י ט, טז, יז; נחמי' ח ב).

כה) ואיך עלינו לכלכל, לפי הרמב"ן, את אלו המקורות שרק השמות נזכרים בהם? על יסוד מה דלגו שם על המספרים, הלא היא מצות-עשה נצחית לכל הדורות ואיך יוותרו עליה?

כו) כמו כן, אם על ידי ירמי' הנביא נצטוינו — כהדגשת הרמב"ן בדרשה — לצרף את שמות החדשים אל המספרים, מה נעשה במקורות שרק המספרים נזכרים בהם, הלא נצטוינו על ידי הנביא להזכיר את השמות ועוברים על מצות עשה מדברי קבלה!

כז) ברור שגם לר"י אלבו יקשה מהמקורות שרק המספרים נזכרים בהם, וגם מאלו שהמספרים והשמות נמצאים ביחד, שהרי לדעתו נתבטלה מניית

החדשים מניסן ובמקומה באה מנייה חדשה מתשרי, לפי השמות שעלו בידם מבבל!

(כח) מדברי המהר"י ן' חביב ור' משה ן' חביב — כבאותיות יט, כ — יוצא מפורש שהשתדלו ליישר את דברי הרמב"ן. באמרם דאין המצוה לפי הרמב"ן אלא כשבא להזכיר את החדשים דרך מספר (=ראשון, שני וכו'), שאז מוכרח להזכירם רק במנייה מניסן, ואם הזכירם במספר במנייה מחדש אחר אז עובר בעשה, אבל כשאנו מזכיר את החדשים דרך מספר, אלא מזכירם סתם בשמות מיוחדים לכל אחד מהם שפיר דמי, ואין בזה כל איסור אם לא הזכיר את המספר שלהם, כל זמן שלא הזכיר מספר אחר. וע"כ הם טוענים שגם בבית ראשון היו רשאים לקרא לחדשים בשמות, כדרך שקראו להם העמים שגרו ביניהם. לפי זה יתיישב מדוע הרמב"ן לא מנה את המצוה הזאת במנין המצוות. ולדעתם יתכן ג"כ לאמר שגם ענין השמות שעלו עמהם מבבל, לא משום מצוה נגעו בהם, אלא שכן הורגלו לקראם בהיותם בבבל ואח"כ כדי להזכיר את גאולתם משם.

(כט) אך מדברי הרמב"ן — במיוחד מדבריו בדרשה שלו — אינו נראה ככה, וכל הענין צ"ע. גם הרב פערלא לא מצא דרך אחרת ליישוב דברי הרמב"ן רק לפי המהר"י ן' חביב כנ"ל, וגם מדבריו נראה שנדחק לזה בדלית ברירה, כי אחרת קשה להבין שהרמב"ן לא מנה את המצוה הזאת במנין המצוות. ועיין בירח למועדים, מיעקב הבכרכי, עמוד 20. ואם ההסבר של המהר"י ן' חביב הוא המתאים לכל הדעות, אז נוכל ג"כ להסביר מדוע בכתבי הקדש של הבית השני לא דקדקו להזכיר תמיד שמות עם מספרים (כבאות כ"ד).

שאלת ה"תמוז" שביחזקאל ח יד

(א) בחמשה לחדש אלול, בשנה הששית לגלות יהויכין, 953 לפה"ס בערך, ישב יחזקאל הנביא בביתו ביחד עם זקני יהודה, ותפל עליו שם יד ה' (יחזקאל ח א). הפרקים ח... יא כוללים את הנבואה על חטאי ירושלים ועל חרבנה. בראשית הנבואה הוא נלקח במראה אל ירושלים, ולבית המקדש, ובגמר הנבואה הוא נלקח במראה חזרה כשדימה (שם, ח ג, יא כד).

(ב) סכום הנבואה: השכינה עוזבת את ירושלים (י יח, יא כב), עתיד האומה הוא בידי הגולים (יא טו, טז, יז) כי הם יטהרו את המולדת (יא יח, יט כ).

(ג) בין התועבות שיחזקאל ראה במראה הי': «ויבא אתי אל פתח שער בית ה' אשר אל הצפונה, והנה שם הנשים יושבות מבכות את התמוז».

(ד) וז"ל רש"י: «דמות אחת שמחממות אותו מבפנים והיו עיניו של עופרת והם נתוכין מחום ההיסק ונראה כאילו בוכה ואומרת תקרובת הוא שואל. תמוז, לשון היזק, כמו על די חזה למזיה (דניאל ג יט, כב), ואתונה אזה יתירה». הרי שהמלה תמוז = לשון היסק.

(ה) הרמב"ם (מו"נ ג כט) כתב: «... ואשוב אל כונתי, ובספר ההוא — העבודה הנבטי"ה — ספר על איש מנביאי ע"ז שהיה שמו תמוז קרא מלך לעבוד השבעה כוכבים והי"ב מזלות, והרגו המלך ההוא הרג משונה, וזכר שליל מותו התקבצו הצלמים מקצות הארץ אל ההיכל אשר בבבל אשר לצלם הזהב הגדול אשר הוא צלם השמש והיה הצלם ההוא נתלה בין השמים והארץ ונפל

באמצע ההיכל והצלמים כולם סביבו והתחיל לאנות על התמוז ולהגיד מה שקרהו, והצלמים כולם בוכים ומקוננים כל הלילה וכעלות השחר עפו הצלמים ושבּו להיכליהם בכנפות הארץ. והיה זה מנהג מתמיד בתחילת יום מחודש תמוז יקוננו ויבכו על תמוז ויספרו עליו ויאנו בני אדם, והתבונן וראה איך היו דעות בני אדם בזמנים ההם, וענין תמוז זה קדמון מאד בצאב"ה (=שם האמונה של עמים רבים בזמן אברהם אבינו)... "מדברי הרמב"ם אינו מתברר אם השם של החדש תמוז קשור לשם האיש ששמו היה תמוז. (ו) הרד"ק בפירושו ליחזקאל הביא מחוץ לשני הפירושים הנזכרים ברש"י ובמו"נ עוד שלשה אחרים והם:

(1) מבכות — כנוי, והכונה משמחות את התמוז, בירח תמוז היו עושים חג לעכו"ם והיו הנשים באות לשמחו. לפי זה שם האליל לא היה תמוז, אלא שבאותו החדש היו חוגגים את העכו"ם ותפקיד הנשים היה לשמח את האליל. (2) התמוז=השרוף, שהנשים בכו על הבנים והבנות שנשרפו, על דוגמת המולך (מ"ב טז ג; יחזקאל טז כ, לו; כ לא). שרש המלה כמו ברש"י. (3) תמוז=שם חיה, שהיו עובדים צלם שלהם, ומקור המלה הוא מארמית כי על "ופגשו ציים את איים" (ישעיה לד יד) תרגם התרגום הארמי: וירעון תמוזין בחתולין. (אמר המעתיק, בתרגום הארמי שלפנינו כתוב תמוז). (ו) רבי אליעזר מבלגנצי, בפירושו ליחזקאל באר: עבודה זרה היא שעבודתה בכך, ודרך הנשים להיות מקוננות ובוכות. א"כ כל אלו שעבדו את התמוז על ידי בכיה, אלא הנשים נזכרות, כי דרך הנשים להיות מקוננות. (ז) ר' שלמה פרחון, במחברת הערוך שלו, אות תמוז, כתב בזה"ל: מבכות את התמוז, פירוש עבודה זרה, היא דמות שרץ, עושין אותה על המים, והמים נכנסים בה וזבין הנקבים שלו ויראו כאילו תבכה (זה דומה למה שכתוב ברש"י וברד"ק, מספר 3). אבל חדש הנקרא תמוז הוא לשון פרסי, וכן כל החדשים שלנו אינם מלשון הקדש, אע"פ שהן כתובין במקרא, לשון פרסי הן, אבל בלשון הקדש: בחדש הראשון, בחדש השני... ומשגלו ישראל מבית הראשון בגויים, למדו מהם לומר: ניסן אייר וכו'.

(ט) רבי שלמה בן שמואל, בעל הערוך הפרסי, הסביר את התמוז ככה: אצל האוגרים ואצל האכדיים היה נהוג, שהנשים העקרות היו הולכות אל בתי אליליהן ושם התפללו אל התמוז, אל אליל ההפרייה והצמיחה, כדי שתתברכנה בזרע. הנשים נשארו שם עד שנפקדו. השהייה שם, במקום הקדוש שלהם, או האינקובציה, היתה מעין סגולה לנשים העקרות. לפי זה גם הפירוש הזה מקורו בלשון היסק, או התחממות, כי אין הפרייה בלי חום.

(י) חשוב לציין שבשפה האכדית שם החדש הזה הוא=דומוז, והוא אליל הצמחים והפרייה. הוא גם בעלה של האלילה עשתורת (שופטים ב יג, י ו; ש"א ז ד, יב י). לדומוז זה מקביל במיתולוגיה היוונית האליל אדוניס — בעל בעברית — שפירושו בן-יחיים (ועיין קוטשער, מלים ותולדותיהן, עמ' 60-61).

(יא) האברבנאל ליחזקאל, אחרי שהביא את הפירושים הנזכרים ברד"ק, אומר: ואולי שהתמוז הנזכר כאן הוא החדש הרביעי, שהיה נקרא באשור ובבבל תמוז, וגם אנחנו היום קורין אותו כן, ולפי שבחדש ההוא חמשה דברים

אירעו את אבותינו, היו הנשים מיחסות אותם למזל החדש ההוא, ולכן היו מבכות את התמוז, אותו החדש רע המזל שאסף עליהם הרעות, ובוה מהפשע רב שהעונשים האלקיים הבאים עליהם לכובד עונותיהם, היו מיחסות אותם אל התמוז... עכ"ל.

מהו המקור והיסוד של שמות החדשים שבלוח שלנו?

(א) לפי הירושלמי ראש השנה פ"א ה"ב וכן בבראשית רבה פמ"ח ט שמות החדשים עלו עם אבותינו מבבל. בהתאם לזה כתב הראב"ע, בפירושו לשמות יב ב, שכל שמות החדשים אינם לשון קדש כי אם לשון כשדים. הרמב"ן, בפירושו לשמות יב ב וכן גם בדרשתו לראש השנה, קבע ששמות הללו הם פרסיים, וכן הוא גם במחברתו של רבי שלמה הפרחון, בערך תמוז. ר"י אלבו, בספר העיקרים ג טז, כתב ששמות החדשים עלו עמהם מאשור. ר"א הבחור, בספר התשבי ערך אב, הזכיר ששמות כל שנים עשר החדשים אינם לשון עברי רק לשון כשדים או פרסים. הצד השווה שבהם שמות החדשים הם זמורת זר בכרם ישראל.

(ב) הבעיה היא, איפוא, איך הרשו אנשי כנסת הגדולה לתקנים את השמות הזרים אל הלוח היהודי? הלא בדברי הנביא ירמיהו לא נזכר שצריכים להזכיר את שמות החדשים לזכרון הגאולה מבבל!

(ג) דברי החו' טור-סיני, כ. גורדון ואלטאהם — אנציקלופדיה מקראית ג טורים 36-39 — שלא הורגש בתקופה הבבלית החדשה מקורו האילי של השם תמוז, שאלמלא כן בוודאי לא היה מתקבל בישראל, כשם שלא נתקבלו השמות הכנעניים שהיה בהם משום טעם עבודה זרה, — צריכים עיון גדול! הלא השם תמוז כל כך מתבלט באפיו האילי בספר יחזקאל, ואיך יתכן שלא הורגש מקורו זה?

(ד) בהלבנון שנה ג עמוד 124 אנו מוצאים רעיון לגמרי חדש בזה, והנה תכנו בקצור: מימים קדמונים היו השמות האלו ידועים לאבותינו והשתמשו בהם, אלא שהתרגלו להשתמש במספרים אחרי יציאת מצרים, אך ביציאתם מבבל היה צרך השעה להשתמש בשמות, כי בבבל היו הרבה עמים קטנים שמנו את החדשים שלהם לפי שמות ומספרים שונים, וע"כ ליתר בטחון הצטרכו לצרף את השמות העתיקים אל המספרים, כדי שלא להתבלבל. בעל המאמר התלבט כנראה גם כן בשאלה הנ"ל, איך נכנסו השמות האלו אל הלוח? ובכדי לצאת מן המבוכה אמר שהשמות לא היו זרים אלא להיפך היו ידועים לעמנו מימי קדם, ורק יצאו מן השמוש אחרי יציאת מצרים, וכאשר שבו מבבל עלו עמהם מחדש אותם השמות, שכבר השתמשו בהם לפני יציאת מצרים, אך על מקורם ויסודם לא הטיל אור.

(ה) מדרש שמות החדשים (מובא בתורה שלמה כרך י"א עמוד קעז).

(1) ניסן = למה נקרא שמו ניסן שבו נעשו ניסים לישראל: מכות בכורות ויציאתם ממצרים וכל המכות שחלו על המצרים בים.

(2) אייר = שניתן להם המן בפנים מאירות שנאמר ויפנו אל המדבר והנה כבוד ה' נראה בענן, וזה הוא תחלת כבוד ה' שנראה להם מלשון אור.

(3) סיון = מלשון סיני ונסים, שבו עמדו על הר סיני ונסים נעשו בו להם ביום המעמד.

(4) תמוז = שבו עשו ישראל את העגל וע"ז אחד ממשמשיה נקרא תמוז, על שם הצלם שנ' וכל הנשים מבכות את התמוז.

(5) אב = שהוא אב לפורענות.

(6) אלול = לשון מעולה כמו שנ' (מ"א ו ח) ובלולים יעלו, והוא מעולה שבו ברא הקב"ה את עולמו, לפי שבכ"ה באלול נברא העולם שהוא יום ראשון, ואמרו באותו היום נברא גופו של אדם הראשון ונשמתו ביום ששי שהוא ראש השנה. והיתה קומתו של אדה"ר מן הארץ ועד הרקיע וכו'.

(7) תשרי = על שם תשרי ותשבוק לחוביהון שבו יום הכפורים שבו כפרת עונות.

(8) מרחשון = שבו אתרחיש מקדשא לפי שבנה שלמה בית המקדש בחדש זה שנאמר בירח בול הוא החדש השני לתשרי. מה הוא בול בו הארץ נעשית בולות פי' נקעים נקעים.

(9) כסלו = מלשון כסיל והוא הכוכב הנקרא כסיל שבו הגשם יורד, והוא עת רביעה שנייה בארץ ישראל והוא חורף ארץ ישראל.

(10) טבת = על שם שנעשה בו טובה לישראל שבו נהרגו סיחון ועוג שנתירא משה מהן.

(11) שבט = מלשון שבט המכה, לפי שהיורה יורד בארץ באותו העת כשבט וכל זה על שם ארץ ישראל.

(12) אדר = מלשון אדיר שחדש זה גדול שבו נולד משה בן עמרם.
(ו) גם במדרש הזה נכרת השאיפה לתת לחדשים יסודות ומקורות עבריים. הקושי היחידי הוא בחדשי תמוז ואב. שאחד מראה על העגל והשני אב לפורענות וכל יתר החדשים הם סימן ברכה, מה שמתאים לברכת החדש! (ז) הנסיונות השונים ליהד את שמות האשורים-בבליים-פרסיים ולהכניס בהם תכן יהודי על יסוד שרשים עבריים, נזכרים גם במקורות אחרים, כמו שצוין בתורה שלמה, שם. ואולי יש מקום לגישה הזאת גם מבלי לשנות את המובן המקורי של השם הור, אפילו אם נאמר שאין מקור מקורו טהור!

(ח) רבנו הרמב"ם (מו"נ ג לב), בדבריו על הקרבנות, כתב בזה"ל: "והיה המנהג המפורסם בעולם כולו שהיו אז רגילין בו והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה, להקריב מיני בעלי-חיים בהיכלות ההם אשר היו מעמידים בהם את הצלמים להשתחוות להם ולקטר לפניהם, והעובדים הפרושים היו אז האנשים הנתונים לעבודת ההיכלות ההם העשויים לשמש ולירח ולכוכבים כמו שבארנו לא גזרה חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם, כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו, כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל, והיה דומה אז כאילו יבא נביא בזמננו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר: השם צוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה, אבל תהיה עבודתכם מחשבה מבלתי מעשה, ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם והעתיקם (=הסירם, המעתיק) מהיותם לנבראים ולעניינים דמיוניים, שאין אמתות להם, לשמו ית' וצונו לעשותן לו ית', וצונו לבנות היכל לו, ועשו לי מקדש, ושיהיה המזבח לשמו, מזבח אדמה תעשו לי, ושיהיה הקרבן לו, אדם כי יקריב מכם קרבן לה', ושישתחו לו ושיקטירו לפניו, והזהיר מעשות דברים מאלו העניינים והמעשים